

Összeállító: PÁL ELENER

Összeállítás ideje: 1996.

TART.: NÉPRAJZI ÖSSZEÜGGESEK FONÓ KÖRSEGBEN

21 lap

Földrajzi mutató: FONÓ

Szakmutató: XXVIII, 1.

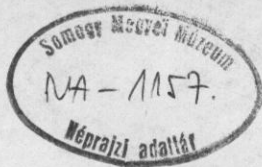
PAPÍRIPARI VÁLLALAT

KISKUNHALASI GYÁRA

LELTÁRKÖZS

ÁTVEVETVE AZ ÉRTÉKES LTK. 3592 - es TÉTELE ALÓL

Adattár: 3592/1977.

10/14/3.

Néprajzi összefüggések községünkben és környezetében

A kérdőív a Somogy megyei Múzeumok Igazgatósága néprajzi sorozatának előkészítését szolgálja. A több kötetes sorozat a megye néprajzának alapvető összefüggéseit kívánja bemutatni, s a táji néprajzi kulturális csoportokat körülhatárolni, mindezek történeti tagolódását is jelezni.

Somogy jelentős önkéntes néprajzi gyűjtőgárdával rendelkezik, mely az elmúlt 10 év alatt egyre nagyobb segítséget nyújtott a tudományos feltáró munkában. /helynévgyűjtés, tematikus gyűjtések, település, építkezés, lakáskultúra, szakrális emlékek, gyermekjátékok, pásztorélet, temetkezés és gyász néprajza, katonadalok/.

A következő években is számítunk a megyében folyó néprajzi kutatásokban önkéntes munkatársaink segítségére, de már azzal a céllal is, hogy együttműködésünk eredményeként megfelelő összefoglaló kézikönyvet kapjanak kézhez a Somogy néprajza c. sorozattal.

Jelen kérdéscsoport-összeállításunkban számos jelentős összefüggést faggatunk, lényeges feltevések igazolását vagy tagadását várjuk, mintegy hangosan gondolkozunk és vitatkozunk. Akit érdekel és velünk együtt izgat megyénk népének múltja, jelenének gyökerei, s a mi tevékenységünkben szívesen részt vállal, egy-egy községben e kérdőív lelkiismeretes kitöltésével nagy mértékben előremozdítja eredményeinket. A kérdőív kitöltése lesz az egyik néprajzi pályázati tétel 1975/76-tól. 1000 Ft. körüli díjösszeget lehet vele nyerni. Több község feldolgozása esetén több díjat is!

A községek kiválasztásánál az eredményesség érdekében vegyük figyelembe a Megyei Múzeum javaslatát, de a javasolt községeken kívüli helységek feldolgozását is elfogadjuk.

Lesznek témák, amelyeknél 3-4 adatközlő megkérdezése is elegendő, másoknál több is kell, s a megfelelő adatközlő kiválasztása esetleg gondot okozhat /búcsúk, vásárok, iparosok kérdése, hiedelem, szokásanyag/. A munkákat három példányban kérjük!

Fokozott figyelmet fordítsunk az időbeli változásokra, az egyes társadalmi rétegek, vallási csoportok közötti különbségekre, községek egymásközötti kapcsolataira, kisebb és nagyobb táji összefüggésekre.

Kaposvár, 1975. november 3.

Dr. Knézy Judit
múzeológus

Áru- és cserekereskedelmi kapcsolatok

II. B e s z e r z é s

1./ Más vidékről milyen árusok jártak a községbe

a/ más országrészből /üveges, vásznas, gyolcsostót, szegkovács, cseregő- és kolompöntő illetve pörgőkészítő kovács, paprika-árusok, hagymaárus, fazekas, körsós, vándorárus, bicskás/,

b/ a környékről /teknővájó cigány, gyógynövény-áruló füves aszszony, cserépedénykészítő, fonott-edénykészítő, kosaras, favilla illetve szerszámnyél készítő/

2./ Hol szerezte be bútort, széket, ládát, női kontyot, ékszent, kékfestő anyagot, szürt, bundát, csizmát kalapot, bőrtarisznyát, szőrtarisznyát, üvegárut, kályhát?

Kaposváron, Dombováron és a vásárokon.

3./ Mikor volt a községben és környékén vásár?

A környéken, Bateban Községünkben 1936 - ban volt csak vásár. márc 10 - én és augusztusban. Biissiben februárban, Gyilleben augusztusban.

Itt mit szereztek be? És mit adtak el?

Ruhát és cipőt lehetett venni, állatot pedig adtak, vettek.

Felekezeti különbségek a táplálkozásban

1./ Milyen böjtös ételeket fogyasztottak leginkább az első világháború előtt? Irjuk le részletesen.

Túrós, sajt, vaj, aludttej, kudar, olajjal sós főzött ételek.

2./ Szokásban volt-e böjt alkalmával? Huzzuk alá az igen vagy a nemet.

a/ vajjal főzni	<u>igen</u>	nem
b/ tökmagolajjal főzni	<u>igen</u>	nem
c/ rántás helyett tejfölös, lisztes, vagy vajas habarást készíteni a levesbe	<u>igen</u>	nem
d/ a halat olajon vagy vajon sütni?	<u>igen</u>	nem

3./ Melyek - felekezetenként - a legfontosabb böjti napok?

Nálunk csak katolikusok éltek.

Böjti napok: hamvaszi-szerda, nagy péntek és a nagy ünnepek előtti kántor és vigília böjtök.

4./ Nem böjti napokon is szokás volt-e pl. szegényebbeknél

a/ tökmagolajjal, vajjal főzni?	<u>igen</u>	nem
b/ többféle habart és nem rántással izesített levest készíteni?	<u>igen</u>	nem
c/ gyakran halat fogyasztani?	<u>igen</u>	nem

Felekezeti különbségek a katolikusok, reformátusok lakás-kultúrájában a századfordulón.

1./ Milyen - a vallásra utaló, azzal kapcsolatos - szoba, konyha, stb. berendezési tárgyak, bútorok voltak a községben ismeretesek?

Búcsúkon vett emlékszámlák. Bútorok nem voltak.

Melyik milyen vallással kapcsolatos? Hol volt a hagyományos helye?

A katolikus vallással voltak kapcsolatosak. Itt szekrényben volt a helye.

a/ üvegre festett képek, szenteket ábrázoló olajnyomatok, nyomtatványok, Ezek kiket ábrázolják?

b/ búcsúi kálváriák viaszfigurákkal, üvegbúra alatt

c/ Gyüdi Mária kép viasz szoborral

d/ zenélő képek, zenélő képes órák, feszületek, talpas kereszték

e/ búcsúi kegytárgyak, színes üvegpoharak, diszes gyertyatartók

f/ házi áldás, diszes bibliaidézetek "aranymondások"

g/ hazafias képek

h/ egyéb

2./ Milyen vallási jellegű tárgyakat helyeztek el

a/ két utcai ablak között álló sifonéron, ládán és fölötté a falon
/üvegtárgyak, családi fényképek, kegytárgyak, szentképek, tükör,
háziáldás/

b/ az ágyak fölé /szentképek, esküvői képek, hazafias képek/

c/ a bejárat mellé *szenteltvíztartó*

d/ másutt a szobában, v. konyhában

e/ pincei szobában

} *semmit.*

B ú c s ú k

- 1./ Milyen vallási csoportokra oszlik a község? Csak r. katolikus
- 2./ Milyen búcsúkra jártak el a katolikusok? Andocsi, gyűdi, segesdi.
- a/ családonként Kőnyező falukba, a rokonokhoz.
- b/ csoportosan a község többi lakóival Andocsi, gyűdi, segesdi búcsúkra
- c/ más községek lakóival együtt " " " "
- d/ hova jártak el gyalog, processióval Andocsra.
- e/ milyen öltözékben mentek, ünnepi öltözetbe.
- milyen búcsús jelvényeik voltak? bálvalvasó és gyűdi bot.
- 3./ Mit szoktak ajándékba hozni a búcsúról? bálvalvasót, gyűdi botot,
- a/ milyen kegytárgyakat imakönyv, ^{csutóját, szentképeket.} rozsfűzér, kegyképek.
- b/ milyen búcsúfiát - asszonynak, embernek, ^{szentképet szentképet} fiúnak, kislánynak? bálvalvasót, szipot, játékok, árvalányhaját.
- c/ búcsúba utra milyen ételeket és miben vittek? keltésztát, fátójást, kövesztett sonkát, gyümölcsöt, baromfihúst. Kosárban.
- 4./ Reformátusok mikortól vesznek részt a katolikusok szervezte búcsún?
Nem tudjuk, mert a mi környékünkön nem éltek re-
formátusok.
Más községekbe is eljárnak?

A. 2. és 3. kérdésekre részletes leírásokat kérünk.

X

Felekezeti különbségek a viseletben a XX. század elején

- emlékezésanyag, meglévő darabok, régi fényképek alapján -

Községünkben római katolikus lakosság él és élt.

1./ A község különböző felekezeti asszonyainak viseletében milyen

különbségek voltak? Vegyük figyelembe a vagyoni tagozódást is.

A ruhaneműk viseletében lényeges különbség nem volt.

- a/ konty, fejrevaló, általában fejviselet *Ipáros családban levő asszonyok és lányok kúpakontyot vagy vágott haját hordták, a paraszti asszonyok magas kontyot, a lányok 1 vagy 2 coffot viseltek.*
- b/ hajviselet *A paraszti asszonyok sapkát, kalapot, néha kendőt viseltek. A paraszti asszonyok barsony szövet, selyem és katon kendőt hordtak. A lányok hajukat fön járták.*
- c/ szoknya, vállkendő, blúz anyaga vagy színessége *szoknya: szövet, katon, selyem. Sok színben, blúz vállkendő általában rajta barsony. Fekete, zöld, barna*
- d/ kisbunda, kacabajkó /felső kabát/ színe, szabása, formája, disztitése *Bunda: fekete, barna, szürke*
- Egyenes vanalú vagy karcu szabású. felső kabát: Disztitése: prém gomb vagy vitézkötés.*
- e/ egyéb

2./ A község különböző felekezeti férfiainak viseletében megmutatkozó eltérések jellemzése, leírása:

- a/ mellény anyaga, szabása, disztitése *Szövet vagy selyem, rafexülő gomb v. vitézkötés*
- b/ dolmány /kis kabát/ anyaga, szabása, disztitése *" " "*
- c/ szür vagy a bunda szabása, színe, disztitettsége *Felül szür alul bő, fekete szürke, barna. gomb, prém is vitézkötés.*
- d/ fejfedők, kalap különbségei *Sültös sapka, bundasapka, kalap.*
- e/ egyéb.

A kérdésekre részletes leírásokat kérünk lehetőleg magyarázó rajzokkal vagy fotóval. A még fellelhető darabok tulajdonosainak címét, nevét kérjük feltüntetni. Ha nem állnának rendelkezésre megfelelő darabok, régi fényképek vizsgálata szükséges. Amennyiben egy községen belül csak egyféle felekezet volt, úgy kérjük annak megjegyzését és a kért ruhadarabok leírását. Ha a környező községek között van más felekezetű, úgy avval hasonlitsuk össze kutató falunk anyagát.

É p i t k e z é s

Emlékezet szerint

- Melyek a község legrégebb paraszti lakó- és gazdasági épületei?
A régi épületeket már lebontották.
- Vannak-e mestergerendájukon, homlokzatukon 1870 előtti évszámot viselő favázás, esetleg zsupptetejű lakóházak? Melyek ezek? /utca, házszám, tulajdonos/
- Milyen felrakási módok voltak a századfordulón a legáltalánosabbak?

	lakóháznál	pajtánál	istállónál	pincénél
a/ favázás, sövényfonásos	—	—	—	—
b/ favázás, karók közé rakott un. "fecskerakásos"	—	—	—	—
c/ boronafal	—	—	—	—
d/ vertfal	Igen			Igen
e/ vályogtégla	Igen	Igen	Igen	Igen

- Ismerik-e a következő szavakat és mit jelentenek?

- szelemengerenda
- ollóágas
- ragfa
- ágasfa
- szalufa

a háztetőn rögzelik a léceket, amelyek a szindelyt tartják

- Melyik lakóház lehetett az első téglából épült a községből?

Mikor? *1880* *Betofi u. 38-36* *készült volt a ház, de már le van bontva.*

- Melyik volt az első szabadkéményes lakóház?

Az első szabadkéményes építetett vagy csak száritott téglából épültek?

építetett téglából.

Melyik években?

- A századfordulón szabadkéményes konyha, vagy füstökonyha volt-e több a községben?

Település

1. Emlékeznek arra, hogy a község belterületén kívül különálló pajták, vagy istállók, illetve mindekettő voltak a község határában?

nem

a/ egyesével vagy csoportosan voltak _____

2. Volt-e a község belterületén nagyobb rendezés emlékényaggal, családi iratokkal bizonyíthatóan

a/ a reform-korban

b/ vagy az 1850-60-as években

c/ van-e a községben olyan beltelek, mely jobbágykori állapotát, méretét, határait őrzi?

d/ van-e olyan lakóház, pajta, istálló, szőlőbeli pince, mely még - évszámmal, vagy más dokumentummal bizonyíthatóan - a jobbágykorban épült? /+/
nincs.

e/ van-e a községben olyan beltelek, melyen több régi lakóház helyezkedik el a hozzájuk tartozó egykori gazdasági épülettel? /+/
nincs.

3. Elkülönült-e a községben egyes társadalmi rétegek település része

a/ nemesek fundusa

b/ módosabb parasztok lakótelkei *Nem volt ilyen.*

c/ summások, kisföldüek falurésze

d/ iparosok falurésze

/+/
A kérdéses telkek, épületek pontos címét, tulajdonosát kérjük feltüntetni.

Milyen szőlőfajtákat ismertek? *Kaba, leirás, dileg, otello, mézes, kadarka, portó, ezerjó, sasza, csabaszőlő, izabella, rizling.*
Ezek mikor voltak általánosan ismertek?

1930

Emlékeznek-e a következő nevű szőlőkre?

Leírás	Termesztés ideje	utolsó éve
Kéknyelű		
Gilicelábu v. kolontár	<i>A fent (megnevezetlekeke) megnevezett</i>	<i>teket ma is termesztik a faluban.</i>
Somszőlő		
Szigeti		
Sárfehér		
Juhfarku		
Fehér Bálint		
Budai zöld		
Zöld-fehér		
Rák-szőlő		
Vadfekete v. csókaszőlő		
Piros bákör		
Fekete góhér szőlő		
Fürjmony v. törökbajor		
Kékkuti bajor		
<u>Tulipiros v. vörös dinka</u>		
<u>Kadarka</u>		
<u>Kecskecsöcsü</u>		
<u>Ökörszemü /szilvaszemü/</u>		
<u>Otello</u>		
<u>Izabella</u>		
Fekete noha		
<u>Fehér delavera</u>		
<u>Piros delavera</u>		
<u>Sasza</u>		
Magántermő		
<u>Mézes</u>		

Milyen almefajtákra emlékeznek? *Pogácsa, Bóralma, rétesalma, édesalma, szentiványi alma, csorgóalma, husvéti rozmaring.*
Melyek voltak a legrégebb helyi "hazai" fajták? *Pogácsa, Bóralma, rétes, édes, szentiványi csörgő.*

Melyek újabbak és mikortól? *Husvéti rozmaring, denicsere, johanon*

Hallottak-e a következő almefajtaokról? Melyik milyen színű, izű, mikori érésű?

Tökalma v. fehér pogácsaalma, láncsöcsü, szörcsike alma, pogácsa alma /piros/, masánszki, nyári alma, szentiványi alma, karikós édesalma, husvéti rozmaring, tengelitik alma, aranpálma, kanizsai alma, párizs alma, birsalma.

Egyéb.

Melyik fajtákat aszalták? *Bóralma, pogácsaalma, rétesalma.*

Milyen körtéket ismertek? *Árpásör, lúzsör, vöröskörte, dinnye-körte, mákarszörte, télkörte, citromkörte.*
Melyek voltak a legrégebb helyi fajták? *Árpásör, lúzsör, mákarször.*

Melyek újabbak és mikortól? *citromkörte, dinnyekörte. 1925-től.*

Hallottak-e a következő körtefajtaokról? Irják le színét, ízét, érési idejét.

Macskefejű vagy zsömlekörte, lappantós vagy laffentyus, árpás, héber vagy báránfarku körte, szögfükörte, téli körte, császárkörte, Vilmoskörte, Sándor-körte, *Vörös körte, mákarszörte*

Egyéb:

Melyik fajtát aszalták?

Milyen szilvafajtákat ismertek? *Fehérszilva, fekete szilva, ringlószilva.*

Melyek voltak a régi, és melyek az újabb fajták? *Régi: fehér és fekete szilva. Új: ringlószilva.*

Ismerték-e a következő elnevezésű fajtákat?

"aprószilva" /rózsaszín és fekete, nem magvaváló/,

hosszi szilva

sárga szilva

Milyen barackféléket ismertek?

/sáfránboroc, sárgaboroc, vérboroc, rózsaboroc, fehér boroc, kajszai,
francia boroc/

Melyek a régi fajták? *kajszai, vérboroc, rózsaboroc,*
örösboroc.

Milyen meggyfajták voltak a leggyakoribbak?

/fekete mogygy, cigánmogygy, hólagos mogygy/

Milyen cseresznyefajtákat fogyasztottak leginkább?

/májusi, ropogós, hólagos/

Milyen répaféléket ismertek? /helyi elnevezéssel/

Melyiket miként használták fel táplálkozásra 1900-1920 között?

Burgundi répa → *főzve és savanyítva.*

Karórépa

Kerékrépa → *állatok takarmányozására.*

Sárgarépa → *főzve levesbe.*

Paszternák, paszternánc → *levesbe főzve.*

Fehérrépa

Mióta termelnek paradicsomot?

A századforduló óta.

Tartósítják-e rostán átnyomva, cseréptepsibe öntve és kemencében
keményre megszáritva? *Nem*

Mióta főzik be üvegekbe?

A századforduló óta.

Milyen babfajtákat ismertek? /"borsó"/ Melyik milyen növésű, milyen külsejű? *gyöngybab, cifrabab, vajborsó, zöldbab, futóbab.*
Köztesnek vagy önállóan vetik? *Néha önállóan, de többször bosteshént.*
Szőlő közé vetették-e? *igen*

a./ "Guggos" növésű /"fehér, vajborsó, sárga borsó, gömbölyű, cifraborsó vagy kataborsó"/

b./ Futóborsó - /szajhaborsó, lapos borsó, fehér borsó, békahátu stb./

T e j , t e j t e r m é k e k

1./ Hogyan nevezték az édes tej tetején összegyűlt zsiradékot?
/tejföl, tejszín/

2./ Milyen edényben alvasztották a tejet?
/tál, tejesfazék, sajtár/

3./ Készítettek-e a/ füstölt túrót? /Hogyan?/ *Csak néha.*
Összegyűrték és keménybe tették rövid időre.
b/ keserű túrót? /diólevéllel/

Nem.

4./ Mennyire kell megaludnia a tejnek: lukacsosra, szivacsosra ~~savó-~~ savótól teljesen elválóra v. lágyra /"toplós, májas"/ kenhető,

a/ túróhoz /rétesre, tésztára, palacsintára/ *savótól teljesen elválóra.*

b/ aludt tej fogyasztásához *lukacsosra, szivacsosra.*

c/ füstölt túróhoz *toplós, májas*

d/ keserű túróhoz _____

e/ hány napig altatták télen, nyáron *Télen: 4, 5 nap Nyáron: 7, 2 nap*

5./ Ismerik-e a következő kifejezéseket:

a/ szerdék

b/ aggot tej

c/ vert tej

d/ megzsugorodik a tej

6./ Füstölt túrót használtak-e megreszelve tésztára, vagy friss túróval keverve? *Nem.*

7./ Fogyasztottak-e kemencében piritott túrót? *Nem*

8./ Készítettek-e savóból is levest? Mi ennek a neve /habarék, katra-bonca/, kudari, gudari? *Igen*

9./ Készítettek-e házilag sajtot? Hogyan állították elő? *Nem*

a/ tehéntejből

b/ júhtejből

c/ házilag készült-e az oltó is? *Nem*

d/ csak sajtát használatra vagy eladásra is?

10./ Általános volt-e a két világháború között a vajköpülés?

a/ az egész faluban

b/ csak katolikusoknál

A mi falunkban mindenki az.

c/ Cserép vagy faköpülő volt az elterjedtebb?

S e r t é s f e l d o l g o z á s

1. Pörkölték vagy forrázták a századfordulón a disznó bőrét?

2. Hasonfekve vagy hátonfekve /ill. függesztve/ darabolták-e a disznót? *Mindkét módszert alkalmazták.*

3. Volt-e bontószék minden családnál, /csak egyeseknél/ vagy földön "zsuppra ültetve" bontották a századfordulón? *Mindkét módszert alkalmazták.*

4. Volt-e külön elnevezése a disznóbontást végző személynek? /bontó, disznóbontó, vagy böllér/. Vagy maga a gazda végezte a bontást? *Majdnem mindenkinél volt, vagy kőlévén kérték a bontószéket.*

5. Él-e annak az emléke, hogy valamikor pásztort kértek fel a disznó bontására?

Nem.

6. Milyen testrészek elnevezésére emlékeznek, melyik mit jelent?

/sódarab, láb, sunka, csánk, comb, top, takarója, szalonna, hát vagy zsirszalonna, óldalszalonna, hasaalla, bürcéje, pásztorpecsenyéje, fehérpecsenye, hosszupecsenye, orgya, fősfőfej, álla vagy alsófej,

torka, alla-torka, ódálás, csigánya, lepicka vagy lapicka, vese,
bélzsir, tüdő, máj, sziv, nyúláhúsa, háj, hájkebél, fejsont, fej-
bőr, véri, pacal, katakönyeke,

Óra, szöme, foga, nyelve, torka, füle lépi, malactartója, töki vagy
monya, vaszorája, hólaggya, meleggyürüje, farka.

7. Füstölték-e a hájat? Vagy kiolvasztották zsirnak? Kocsitengely ke-
nésére használták-e?

8. A századfordulón mely testrészeket füstölték?
Néhány használtak kénese is.

9. Mely testrészeket főzték hamarosan meg, vagy lesózva?
comb, oldalas, fej.

orgya, felő és alsó fej

10. Hogyan dolgozták fel a szalonnát tartós tárolásra? és melyik sza-
lonnarészt?

Hasaralját és a tokaszalonnát füstölték.

a/ zsirnak felolvasztották? Mekkora derebokra vágták?

*Igen. 2-2 cm-es
kockákra vágva*

b/ füstölték? *Igen.*

c/ sózták? *Igen.*

d/ kövesztették? *Igen.*

e/ kövesztették, véndőbe tették és zsirral leöntötték? *mem.*

11. Mióta készítenek lesütött húst?

A századfordulón óta.

12. Mit töltöttek a disznó vékonybelébe? *Kalbárt és véreshurkát.*

a/ zsiros hagymás hajdina, kukorica lisztet. Ennek neve pl. lisztes
csurka, tyurka,

b/ véres, zsiros kását,

c/ husaprólékot fűszerekkel, /paprika, fokhagyma, stb./

13. Készítettek-e májeshurkát? Mikor terjedt el?

A századfordulón terjedt el.

Igen.

14. Kérünk részletes leírást a liszteshurka, véreshurka, kolbász ké-
szítéséről: mi kerül bele, milyen fűszerekkel izesítik?

Lisztes hurkát nem készítették nálunk.

*Véreshurka: A riszt a keverés mellett a gornypadát lebeáru-
hára főzzük. A vést megkövesztjük és ha kihült ledaráljuk összekeverjük a
riszsel, hintünk rá sült hagymát, sót, paprikát és borsot. Jól összekeverjük és
töltjük.*

*Kalbász: A darált húsa ráhintjük egyenletesen a fokhagymát,
paprikát, sót és borsot. Jól összekeverjük és töltjük.*

15. Ismerik-e a gömböc kifejezést? Mit jelent? *Disznósajt*
a/ a gyomort, vagy a katakönyökét, vastagbél vége, kövesztőlében
főtt kásával megtöltött ételt,
b/ a gyomort kövesztett bürkével, hussal, szalonnával, esetleg
májjal, vesével megtöltve, mindez füstölve.
16. Főztek-e levest a disznóölési kövesztőléből? *Igen*
Mi ennek a neve? Gornyasztó, gornyadó.
17. Hívták-e pecsönyének a nyárson sült szalonnát? *nem*
18. Mikor kezdtek rántott húst, fasírtot készíteni, kinek a lakodalmán volt először?
19. Tartósították-e a disznóhoz hasonló módon a borjúhúst?
Vegyítették-e a kolbászban vadhússal a húsaprólékot?
Nem
20. Általános volt-e a községben a birkahús fogyasztása?
Igen.

H á z a s s á g k ö t é s e k - anyakönyvek vizsgálata alapján. /+/

A kiválasztott községekhez meg kell nézni annak a plebániának anyakönyveit, melyhez tartozott a XVIII-XIX. században. A házassági kapcsolatok feltárására három időmetszetben loo-loo adat szükséges. Saját falujabeli-jeésmás falubelivel kötött házasságok aránya szükséges.

- 1./ Házassági kapcsolatok %-os megoszlása loo adat alapján egy plebániához tartozó községekben:

saját falubelivel /endogámia/, más falubelivel /exogámia/ kötött házasságok, községenként sorravéve

- a/ 1780-1810 között 1-2 évben
b/ 1840-1850 között "
c/ 1900-1910 között "

- 2./ Házasságkötések időpontja a fenti három időmetszetben 2-3 év adatait figyelembe véve /pl. 1781-83, 1840-42, 1908-10/

- a/ melyik hónapban, hány házasság kötött?
b/ milyen koru a legtöbb házasságkötés?

- 3./ Községeken belül tapasztalható elkülönülések?

- a/ emlékeznek-e arra, hogy egy községen belül voltak-e olyan falurészek, amelyek egymás között nem házasodtak?

Ennek oka: gazdasági, vallási, egyéb?

Igen. A parasztok a szeldekkel nem házasodtak.

- b/ Mely községekben jelentett gazdasági emelkedést a férjhezmenés, vagy vónak menés?

Igen. Helyben.

/+/ Az első két pont adatainak megválasztásához annak a plebániának vagy parókiának az anyakönyvét kell megnézni, amelyhez a XVIII-XIX. században tartozott. A vizsgálat egyben azokra a községekre, pusztákra is kiterjed, melyekkel a község kapcsolatot tartott házasságkötések révén.

N é v a d á s

1./ Keresztnév, Névgyakoriság keresztelő anyakönyvek alapján katolikus, református, evangélikus lakosságnál 100 adat alapján három időmet-szetben férfiaknál és nőknél

a/ 1780 - 1810 között 1-2 évben

b/ 1840 - 1850 között "

c/ 1910 - 1920 között "

2./ Melyek voltak a községben a keresztnévadás szokásai?
/emlékezet szerint/

	első szülött	másodszülött	a többinél
a/ apja vagy anyja nevéreől	—	Igen	—
b/ nagyszülei nevéreől	—	—	—
c/ keresztszüleiről	—	—	—
d/ naptári időpont szerint a születéshez közeleső névnap választása	Igen	—	—
e/ bibliai név /mely vallásnál/	—	—	—
f/ szentek neveiről /mely vallásnál/	—	—	—
g/ egyéb	—	—	Igen

H a l á l o k a i

Anyakönyvi bejegyzések alapján /parókiákon, plebánián/ három év kiválasztásával kérünk felsorolást /általában 1820 után jelzik a halál okait/

a/ 1820-as évekből egy évben

b/ 1840 körül "

c/ 1900 körül "

d/ bejegyzések az anyakönyvben vagy más egyházi iratban járványokra vonatkozóan:

Temető helye, részei, beosztása

- 1./ Él-e annak emléke, hogy valamikor a temető a község belterületén, vagy éppen a templom körül volt? *Igen*
- 2./ Van-e jelenleg több temető a község határában?
- a/ Ezek milyen korúak? *kb. 800 és 120 évesek*
- b/ Magaslapon, kiemelkedésen helyezkednek-e el? *Igen*
- c/ Milyen tájolásuk a sírok? *Kyrgatiah és heletiek.*
- 3./ A különböző felekezetűeknek külön temetője vagy külön temetőrésze volt-e?
- 4./ Voltak-e a temetőben un. főhelyek? Melyek ezek? *Nincsenek*
- Kik temetkeztek ide? /jómódu vagy őslakós családok, nemesek, előljárók, vagy akik meg tudják fizetni/
- 5./ Volt-e olyan törekvés, hogy egy családhoz, egy rokonsághoz tartozók egymáshoz közel meghatározott rendben temetkeztek? *Igen*
- 6./ Volt-e a gyermekeknek külön temetőrésze? *Nem*
- 7./ Hova temették a falu szegényeit, öngyilkosokat? *→ temető sarca egyhelyre a tölgyekkel*
- 8./ Mivel kerítették a temetőt /árok, lycium, orgonabokrok, gyertyánsor, stb./
- 9./ Temetkeztek-e a temetőn kívül is? *Nem*
- 10./ Voltak-e a temetőben gyümölcsfák? Milyen fát szoktak ültetni a halott lábához? /akác, ecetfa, bálványfa, szomorufüz, istenfű/. *"penyő"*
- 11./ Milyen virágokat szoktak a sírra ültetni? *Gyümölcsfák nincsenek. "örzörözsza, fátyalvirág, stb.*
- 12./ Vannak-e a temetőben különálló szobrok, corpuszok, milyen régiiek? *Nincsenek*

S i r j e l ,   s i r

1./ Milyen sirjeleket ismernek?

Rajzoljuk le méretek megadásával a legfontosabb formákat és díszítéseket.

a/ Hogyan nevezik a halott feje fölé tett jelet?

/sirkereszt, kereszt, fejfa, gombfa, fondor, sirkő, stb./

b/ Volt-e különbség a férfi és nő sirjele között?

/kérjük lerajzolni, vagy lefotózni!/
Nem

c/ Milyen sirjele volt a gyermekeknek? Kisebb-e mint a felnőtteké, vagy ugyanakkora? Megkülönböztették-e, hogy fiúé, vagy lányé?

↳ kisebb
d/ Milyen elnevezései vannak a sirjel részeinek?
↳ nem.

e/ Irtak-e, véstek-e olyan jeleket a fejfába, sirkeresztre, mely a halott egykori foglalkozására utal?

Nem.

f/ Ismeretesek-e hosszabb verses feliratok, a fejfán sirjelen?

Igen

g/ Festették-e a sirjeleket- fejfát, sirkeresztet?

h/ Emlékeznek-e arra, hogy a koporsót valamilyen színűre befestették volna?

Fehéren festették.

2./ Milyennek kellett a sirhant formájának lenni?

Rajzoljuk le méretekkel. Volt-e különbség másféle felekezetűek sirhantjai között?

1 felekezet van.

3./ Emlékeznek-e arra, hogy korábban nem szívesen tetettek sirkövet, féltek attól, hogy azt hurcolja a halott a tulvilágon?

Nem.

4./ Tettek-e a koporsóba örömvirágot?

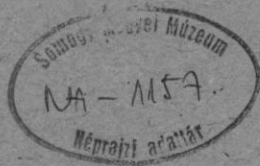
Nem.

5./ Kik ásták a sirt, volt-e ünnepélyes hívogatás erre a munkára?

Rohanonok ásták. Hívogatás volt.

6./ Ástak-e házaspár esetén vagy közeli családtagoknál jobbra vagy balra mellékgödört /kadar, gadar/ a sirba, hogy elférjen egymás mellett két koporsó?

Igen

Adattár: 3592/1977

IV/14./2.

51-32

Néprajzi összefüggések köz-

ségünkben és környezetében

Pál Elemér 1. b. o. Föld

Tócsa M. Gimm

Fogy. ár: Ft 1,80

Verses sírfeliratok

1.

Itt nyugszik felejthetetlen lányunk

Szever Anna

élt 14 évet

megh: 1934 ápr. 1.

Kyugodjál békében.

Szép szobák itt van
etemetve.

Ugye jó szüleim nem lesznek
felejtve.

Rostok majd virágot lányotok
sírára.

Szülői hűségteket az Isten
megáldja.

Emeltetik bánatos szülei
és nagyláttyja.

2.

Itt nyugoszik:

Bodó József

élt: 50 évet

megh: 1917 jún. 28-án

Az örök béke lengjen drága
porai felett

Emeltette örökhé kesergő
neje.

Hazám védelmében teltem ha-
lálomat.

Ősrim földjében aluszom ál-
momat.

Kedves nőm síve hazá hozott
engem,

Ittől még a hant is sokkal köny-
nyebb nekem.

Az északi fronton bilincz hona-
pont át.

Éjjel, nappal őriszem véren ser-
zett, Árpád atyáink honát.

Példám lelkesítse honfi társaimat,
mert hazáért meghalni dicső szent
áldozat.

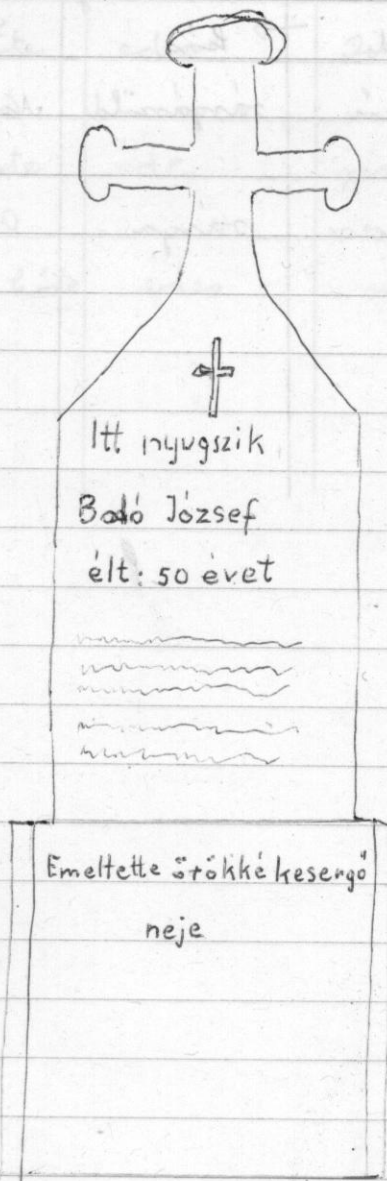

Megadnja istenem méltó haláromat.

B.

Sirjel, sir.

1.)

Alma:	íz:	szín:	érés:
nyári alma	borzú	világoszöld v. piros	július augusztus
szentiványi alma	édes - keserű nyis	zöld	június
pozgácsa alma	piros is zöld	← édes - savanyú → kis	október szeptember
húsvéti rozmaring	borzú	sárgászöld	november
lissalma	fanyar	sárga	október

Körte:	íz:	szín:	érés:
lappantós	édes	sárgászöld	július augusztus
téli körte	fosztós	zöld	október november
Görögkörte	édes	piros-sárga	augusztus
Vörös körte	édes	piros-zöld	augusztus
Maharász körte	édes	sárga	július

6

bab (borsó)	n övés:	Külső
"Guggos" növesü	alacsony	hüvelyes
fehér vajborsó	alacsony	zöld, hüvelyes
gömböli	alacsony	zöld
cifraborsó	Magas, róna futó	hüvelyes tarka
gyöngybab	alacsony	zöld, göm- lőlyű
zöldbab	alacsony	zöld
futóbab	Magas, indás	zöld

Fonó filiális (leányegyház) házassághátési anyakönyvei nyomán,
vegyes I-II.

7.

1.)/a

1800 - 1805

Endogámia:

56%

Exogámia:

44%

Megjegyzés: a feltűnően sok exogámia abból adódik, hogy nagylistokrendszer van, és a jobboldalság és cselédség vándorol. A házassághátések többsége a 100 házassághátésből 67 januárra, 13 februárra, 2 márciusra, 10 májusra, 4 júniusra, 2 júliusra, 1 augusztusra 1 novemberre. A házassultak korát nem jelölték.

1.)/b

1840 - 1845

Endogámia:

19%

Exogámia:

81%

Férfi:

Nő:

21 év: 31

18 év: 41

22 - " - 36

19 - " - 40

23 - " - 14

20 - " - 1

24 - " - 7

21 - " - 3

25 - " - 3

22 - " - 1

8.

Férfi:

26 év:	4
28 - " -	1
34 - " -	1
35 - " -	1
40 - " -	1
48 - " -	1
	<u>91</u>
	100

Nő:

16 év:	2
17 - " -	6
27 - " -	1
31 - " -	1
30 - " -	2
34 - " -	1
44 - " -	<u>1</u>
	86
	<u>100</u>

1.)/c

1900 - 1902

Endogámia:

25%

Exogámia:

75%

Nők:

16 év:	6
17 - " -	9
18 - " -	38
19 - " -	26
20 - " -	19
29 - " -	1
36 - " -	<u>1</u>
	100

Férfiak:

18 év:	3
19 - " -	9
20 - " -	14
21 - " -	15
23 - " -	13
24 - " -	43
26 - " -	2
44 - " -	<u>1</u>
	100

Január:	49	} házaság
Február:	26	
Március:	11	
Április:	8	
Május:	3	
Augusztus:	1	
Október:	2	
	<u>100</u>	

9.

7.)/b

1840 - 1845

Január:	29	} házaság
Február:	33	
Március:	7	
Április:	9	
Május:	4	
Augusztus:	4	
Október:	14	

Halál okai:

a.) 1820-as évek

Rechtika

Chotaro suphekatívó

Vörheny, tüdővész, vérömlés

Senyveség, marvas agyon öhllette,

Pincemérgezés.

10.

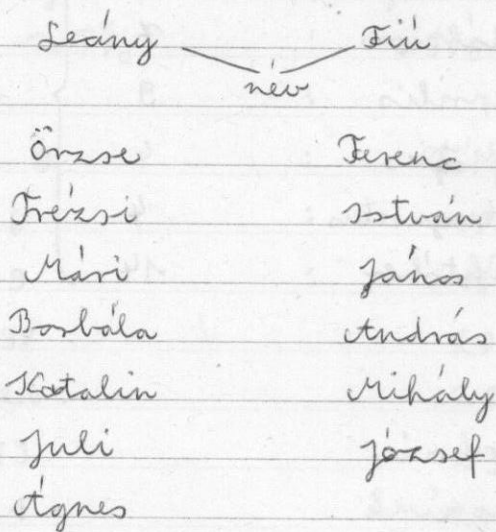
b., 1840 körül: idetlenség, koraszülés, vegelygengülés, hiszáradás.

c., 1900 körül: vízbefúvás, agyanütöttek a lóköttök, a Kaposba fűt, önakarítás.

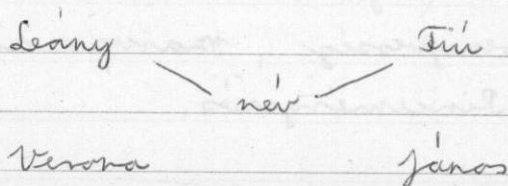
d., járványok: Kolera 1852-ben, Sertésvész 1872-ben, Difuzs 1913-ban.

Kéradás:

a., 1780-1810 között 1-2 éven.

b., 1840-1850 között 1-2 éven.

Személy :
 \ név / Fű

Juliana	János
Anna	József
Eva	András
Katalin	Sándor
Bori	György
	Mihály
	Ferenc

c.)

1910-1920 között 1-2 évben.

Személy Fű \ név / Személy Fű

Feréz	János
Erzse	Imre
Borbála	Ádám
Ilona	Vendel
Katalin	Marton
Ágnes	Gergely